

Conclusions and prospects of further studies. The measurements of the indicator of the mathematical competence level performed according to the proposed model have proven to be technologically viable; they do not provoke any negative reaction from the respondents; and the estimates have confirmed the trend towards a low degree of teachers' willingness to work in the subject-oriented classes. However, the estimates obtained in this work are not sufficiently accurate and, like both the model itself and the statistical methods for further validation of the estimates, require improving.

Key words: *mathematical competence, assessment, Bayesian methods, testing.*

УДК 37.018-044.75

В. О. Савош

Волинський інститут післядипломної
педагогічної освіти
ORCID ID 0000-0001-9499-885X

КОНТЕНТ-АНАЛІЗ СУТНІСНОГО ЗМІСТУ ПОНЯТТЯ «НЕПЕРЕРВНА ОСВІТА» ЯК ЗАСІБ ПРЕДСТАВЛЕННЯ ПОНЯТТЯ «СИСТЕМА НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ»

Виклад інформаційного контенту статті здійснено на основі контент-аналізу наукових праць, у яких розглянуто певні аспекти проблеми неперервної освіти. Зокрема це актуальність реалізації неперервної освіти, мета її здійснення, погляди на процес реалізації неперервної освіти. Аналіз наукових праць слугував виокремленню смислових одиниць інформації, які розглядаються як значущі для представлення суті поняття «система неперервної освіти».

Неперервну освіту розглянуто: як провідний чинник соціального та економічного розвитку суспільства; як процес, що охоплює все життя людини; як складне утворення, сутність якого передається за допомогою таких лексем, як: «освіта впродовж життя», «неперервна професійна (фахова) освіта», «неперервна педагогічна освіта».

Розгляд сутнісного змісту поняття «система неперервної освіти» спрямовано на розкриття двох підходів трактування суті зазначеного поняття, узагальнення наукових поглядів провідних учених України щодо мети як системотвірного чинника реалізації системи неперервної освіти, конкретизації законодавчо-нормативної бази, вертикальної та горизонтальної структурної організації, а також віднесення до суб'єкт орієнтованих складників системи неперервної освіти дитячо-юнацької освіти та освіти дорослих, а до засобово орієнтованих – формальної, інформальної та неформальної освіти.

Ключові слова: *неперервна освіта, система неперервної освіти, контент-аналіз.*

Постановка проблеми. Поняття «система неперервної освіти» доволі часто фіксується в наукових працях з проблеми неперервної освіти. Викладаючи власні міркування, цим терміном послуговуються провідні науковці України, зокрема Т. Десятов, І. Зязюн, Л. Лук'янова, О. Огієнко, Л. Сігаєва, С. Сисоєва, М. Солдатенко. У той же час аналіз наукової літератури засвідчив відсутність наукових праць, у яких представлення сутнісного змісту поняття «система неперервної освіти» здійснювалося б з використанням контент-аналізу як засобу та розгорталося б у контексті сутнісного змісту поняття «неперервна освіта».

За К. Климовою [2], контент-аналіз (англ. *contents* – «зміст» – термін дослівно перекладається як «аналіз змісту») є ефективним методом якісного і кількісного аналізу текстів. На початку ХХ століття контент-аналіз було застосовано німецьким соціологом М. Вебером з метою дослідження висвітлення у пресі політичних подій. У 30-40-х роках цей метод використовував американський дослідник Г. Ласуел. Наприкінці ХХ століття контент-аналіз застосовувався під час аналізу медіа-текстів на предмет достовірності інформаційних викладок та впливу їх змістового контенту на свідомість реципієнтів.

А. Федорчук та Н. Танатар зазначають, що в сьогоденному вимірі традиційне «політичне» використання контент-аналізу доповнилося необмеженим переліком рубрик і тем, що охоплюють виробничу і соціальну сфери, бізнес і фінанси, культуру і науку. Додамо, що у словниковому джерелі *www.slovyk.net* контент-аналіз потлумачено таким чином: «1. Термін для позначення ряду методів аналізу мовних актів, повідомлень або документів для дослідження різних ідей, емоцій та ін. 2. Метод науково-психологічного дослідження текстів та інших носіїв інформації».

Мета статті полягає у застосуванні контент-аналізу для дослідження текстів наукових праць дослідників феномену «неперервна освіта» та виокремлення на цій основі значущих аспектів семантичного поля поняття «система неперервної освіти».

Виклад основного матеріалу. Дослідження сутнісного змісту поняття «неперервна освіта» спрямуємо на виявлення у наукових працях інформаційного контенту, яким засвідчується, по-перше, актуальність реалізації неперервної освіти; по-друге, мета її здійснення; по-третє, погляди на процес реалізації неперервної освіти.

Аналіз праць Л. Лук'янової, Л. Сігаєвої, С. Сисоєвої переконливо доводить, що актуальність проблеми неперервної освіти як освіти впродовж всього життя зумовлена всім соціально-економічним і суспільним розвитком, здійснюється під впливом глобалізаційних та інтеграційних процесів, якими характеризується сучасний цивілізаційний розвиток.

У трактуванні І. Зязюна смислом і метою будь-якої освіти є Людина в постійному (впродовж життя) розвитку, а кінцевим підсумком освіти є внутрішній стан людини на рівні потреби пізнавати нове, здобувати знання, виробляти матеріальні і духовні цінності, допомагати ближньому, бути добротворцем.

На переконання Г. Кузнецова, Т. Калюжної [3, с. 76], сучасна неперервна освіта як освіта впродовж життя має діяти як єдиний комплекс на основі субординації всіх ланок освіти, взаємозв'язку та координації її установ, комплекс, який постійно розвивається і надає кожній людині можливість долучатися до освітнього процесу на будь-якому етапі її життя. Це забезпечується насамперед наступністю всіх структурних елементів системи освіти на основі дотримання освітніх стандартів та використання різних форм навчання.

Зазначене вище знаходить розгортання в міркуваннях:

– К. Ушинського, на переконання якого, «важливо передати учневі не тільки ті чи інші знання, а й розвивати в ньому бажання і здатність самостійно, без учителя, здобувати нові знання. Ця здатність повинна лишитися з учнем і тоді, коли вчитель його залишить, вона має дати учневі засіб «витягати» корисні знання не тільки з книжок, а й з предметів, що його оточують, з життєвих подій, з історії його власної душі. Володіючи такою розумовою силою, що відусюди «витягає» корисну «їжу», людина буде учитися все життя, що, звичайно, і становить одне з найголовніших завдань усякого шкільного вчення» [7, с. 65].

– В. Кременя, який констатує, що «створення організаційних, методичних та фінансових можливостей для здобуття неперервної освіти є практичною реалізацією конституційного права громадян України на освіту, сприяє вільному вибору професії, створює умови для гнучкого реагування особи на зміни попиту на ринку праці» [5, с. 128].

– Л. Лук'янової, яка вбачає «філософсько-педагогічну ідею неперервної освіти в уособленні поєднання декількох змістових цілеспрямовань. По-перше, це пролонговане цілеспрямоване засвоєння особистістю соціокультурного досвіду з використанням усіх ланок освітньої системи; по-друге, це дотримання принципів організації чинної системи освіти, освітньої політики, спрямованої на створення умов для навчання людини впродовж усього її життя; по-третє, забезпечення логічного взаємозв'язку і наступності різних ланок освіти. Особливий акцент в освіті дорослих зроблено на підвищенні кваліфікації, перепідготовці у процесі зміни професії, освіті у процесі адаптації до зміни соціальних умов, тобто процесах, які відбуваються за межами базової освіти» [4, с. 76].

– С. Сисоєвої, про те, що неперервна освіта пов'язана з пізнанням людиною себе, своїх інтересів, здібностей, містить у собі всі ланки, починаючи з дошкільного виховання, середньої загальноосвітньої школи, вищої школи, післядипломної освіти (професійна освіта, вищі навчальні заклади, система підвищення кваліфікації), неформальної освіти.

– Г. Шевченка [1, с. 581], який зазначає, що неперервна освіта як безперервний і тривалий процес спрямовується на становлення і розвиток людини як в періоди її фізичного й соціально-психологічного дозрівання, розквіту і стабілізації життєвих сил і здібностей, професійної діяльності, так і в періоди старіння організму, коли на перший план висуваються завдання компенсації функцій і можливостей, що втрачаються. Перспективна система освіти повинна бути здатна не тільки озброювати знаннями, а й формувати потребу в неперервному самостійному оволодінні ними та набутті вмій і навичок самоосвіти. Освіта повинна стати соціальним інститутом з надання різноманітних освітніх послуг, які дозволяють вчитися неперервно.

– Т. Левченко акцентує увагу на тому, що неперервною освітою передбачається перехід від традиційних процесів накопичення знань до:

- 1) випереджувального відображення проблем суспільства;
- 2) саморегулювання рівня власних знань з урахуванням вимог сьогодення;
- 3) активного перетворення себе і своїх знань;
- 4) створення власної індивідуальної системи освіти.

Відповідно до міркувань А. Полякова [6], неперервна освіта як процес, що здійснюється впродовж життя, є цілісним процесом, який містить такі етапи: етап базової освіти (підготовче навчання та виховання, що хронологічно передують діяльності у професійній сфері) та етап післябазової освіти (послідовне чергування навчальної діяльності в системі спеціально створених освітніх закладів з професійною діяльністю).

На основі контент-аналізу сутнісного змісту поняття «неперервна освіта» виокремимо такі смислові одиниці інформації, які слугуватимуть представлення поняття «система неперервної освіти»:

– зумовленість неперервної освіти соціально-економічним і суспільним розвитком, який, у свою чергу, здійснюється під впливом глобалізаційних та інтеграційних процесів (Л. Лук'янова, Л. Сігаєва, С. Сисоєва);

– метою неперервної освіти є Людина в постійному (впродовж життя) розвитку, а результатом – внутрішній стан людини, який розглядається на рівні особистісних психічних утворень (І. Зязюн);

– неперервна освіта має діяти як єдиний комплекс, який на основі субординації всіх ланок освіти, взаємозв'язку та координації її установ, постійно розвивається і надає кожній людині можливість долучатися до освітнього процесу на будь-якому етапі її життя (Г. Кузнецов, Т. Калюжна);

– неперервна освіта є безперервним і тривалим процесом, який спрямовується на становлення і розвиток людини на всіх етапах її життя (Г. Шевченко).

Неперервна освіта розглядається як провідний чинник соціального та економічного розвитку суспільства, найвищою цінністю і основним капіталом якого є людина, яка навчається впродовж життя. На основі аналізу наукових джерел можемо зробити висновок про те, що неперервна освіта розглядається як:

- 1) безперервний, цілеспрямований, цілісний, тривалий процес;
- 2) системна, цілеспрямована, керована й самокерована діяльність;
- 3) відкрита, багаторівнева, комплексна система;
- 4) один із принципів, яким передбачено якісно інший тип взаємодії особистості й суспільства.

Сутнісну природу феномена «система неперервної освіти» можна передати за допомогою таких синонімічних лексем, як: «перманентна освіта», «освіта протягом усього життя» (Lifelong Education).

Неперервна освіта являє собою процес, який охоплює все життя людини, забезпечує поступовий розвиток й всебічне збагачення її духовного світу, виявляється у цілеспрямованій систематичній пізнавальній діяльності, що спрямовується на освоєння і вдосконалення знань, умій та навичок, одержаних у загальних і спеціальних установах, а також шляхом самонавчання (Енциклопедія освіти). Неperервна освіта як процес, спрямовується на всебічний розвиток особистості, систематичне поповнення знань, умій і навичок упродовж

життя для інтелектуального, культурного і духовного розвитку особистості, удосконалення професійної компетентності та духовних потреб людини (Л. Лук'янова, О. Аніщенко).

Неперервна освіта, з одного боку, має слугувати розвитку людини в дитинстві, ранній юності та в роки активної трудової діяльності, сприяти доступу до освітніх послуг незалежно від соціальної самоідентифікації, місця проживання та віку, сприяти «не тільки збагаченню новими знаннями, а й збереженню професійної компетентності та здоров'я впродовж всього життя» (Л. Сігаєва), а з іншого –, вибудовуватися на основі формування в кожній людині усвідомленої потреби постійно підвищувати свій освітній та професійний рівень.

Неперервною освітою передбачається сприяння тим, хто навчається, у: випереджувальному реагуванні на проблеми суспільства; саморегулюванні рівня власних знань з урахуванням вимог сьогодення та перспектив суспільного розвитку; активному перетворенні себе і своїх психічних утворень (знань, умінь, навичок, ціннісних установок); створенні власної індивідуальної системи освіти.

Неперервна освіта може розглядатися в таких контекстах:

1) освіта впродовж життя (етапи здійснення: дитячо-юнацька освіта та освіта дорослих (Г. Шевченко); базова освіта та післябазова освіта (А. Поляков);

2) неперервна професійна (фахова) освіта (етапи здійснення: професійно-орієнтований, професійно-формувальний, професійно-супроводжувальний (Л. Кравченко); допрофесійна підготовка (профільна школа); базова професійна підготовка (бакалаврат) та професійне вдосконалення (навчання за кваліфікаційним рівнем спеціаліста або магістра) (О. Кучерук);

3) неперервна педагогічна освіта як складова неперервної професійної (фахової) освіти та освіти дорослих.

Розгляд системи неперервної освіти здійснюється в контексті двох підходів. Першим із них передбачено цілісне охоплення розвитку людини від народження й до завершення життя, даний контекст найбільш точно передається лексемою «освіта впродовж життя». У трактуванні Ю. Кулюткіна така система неперервної освіти вибудовується на основі вертикальних (тимчасових) етапів і зв'язків між ними.

На переконання Г. Кузнецова, Т. Калюжною, система неперервної освіти у значенні освіти впродовж життя має діяти як єдиний комплекс, який вибудовується на основі субординації всіх ланок освіти, взаємозв'язку та координації освітніх установ. Це комплекс, який постійно розвивається і надає кожній людині можливість долучитися до освітнього процесу на будь-якому етапі її життя. У такий спосіб забезпечується насамперед наступність усіх структурних елементів системи освіти на основі організації освітнього процесу відповідно до державних стандартів та з використанням різних форм навчання [3, с. 76]. За другого підходу, система неперервної освіти реалізується в межах професійної підготовки та професійної діяльності, тобто стосується неперервної професійної (фахової, педагогічної) освіти.

Система неперервної освіти вибудовується з метою: сприяння творчій діяльності людини; формування індивідуальної здатності до гнучкої переорієнтації відповідно до змін у системі соціальних і культурних інститутів сучасного суспільства; формування особистісних якостей, які визначають не лише суто професійні характеристики, а й стиль мислення, рівень культури, інтелектуальний розвиток (І. Зязюн); «охоплення» людини «з раннього дитинства й до виходу на пенсію» різними умовами навчання (офіційними і неофіційними, формальними і неформальними) (В. Аніщенко, О. Падалка); поетапного формування професійної особистості на основі наповнення кожного етапу її життєдіяльності новим змістом, новими організаційно-педагогічними формами і методами, новими потребами й відповідними підходами до інтегрування індивідуальних професійних, соціальних аспектів життєдіяльності (Н. Ничкало); цілісного розвитку людини як особистості, як суб'єкта діяльності й спілкування протягом усього життя; підвищення можливостей її трудової та соціальної адаптації; розвиток здібностей, прагнень і можливостей самотворення, різнобічного розвитку (Г. Кузнецов, Т. Калюжна).

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Неperервна освіта є процесом, яким охоплюється все життя людини й забезпечується поступовий її розвиток й

всебічне збагачення духовного світу на основі постійного набуття (удосконалення) знань, умінь та навичок, вироблення (удосконалення) певних особистісних якостей і рис, а також цілеспрямованого розвитку психічних процесів у закладах освіти та під час самоосвіти.

На наше переконання, системотвірним чинником системи неперервної освіти виступає мета, яка формується як відповідь на суспільну потребу в постійному розвитку кожної людини в різні періоди її життя.

Дієвість системи неперервної освіти регламентується законодавчо-нормативною базою, зокрема законами (закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про вищу освіту»), Державною національною програмою «Освіта» («Україна ХХІ століття»), Національною доктриною розвитку освіти України та відповідними нормативними документами, серед яких освітні стандарти (Базовий компонент дошкільної освіти, Державний стандарт початкової загальної середньої освіти, Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти, державні стандарти професійно-технічної освіти, державні стандарти вищої освіти).

Система неперервної освіти постає як множина складників, які визначаються на основі конкретизації: 1) змісту системотвірної мети освіти (передбачення кінцевого результату стосовно всього життя людини чи певного його періоду); 2) вертикального чи (та) горизонтального напрямку структурної її організації. Вертикальний напрям співвідноситься з рівнями формальної освіти, визначеними статтею 8 «Складники та рівні освіти» Закону України «Про освіту», а горизонтальний – зі складниками: суб'єкт орієнтованими (дитячо-юнацька освіта, освіта дорослих) та засобово орієнтованими (формальна, інформальна та неформальна освіта).

Система неперервної освіти може функціонувати за таких підходів:

- цілісне охоплення розвитку людини від народження й до завершення життя, іншими словами система неперервної освіти функціонує як «освіта впродовж життя»;
- часткове охоплення розвитку людини, йдеться про: а) *дитячо-юнацьку освіту* (процес цілеспрямованої організації дорослими навчання й самонавчання, виховання й самовиховання, розвитку й саморозвитку підростаючої людини, що передує етапу соціального й юридичного входження в доросле життя); б) *освіту дорослих* (процес, що розгортається на основі поєднання професійної діяльності з особистісно затребуваним навчанням і самонавчання, вихованням і самовихованням, розвитком і саморозвитком).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; головний редактор В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
2. Климова К. Я. Теорія і практика формування мовно-комунікативної професійної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей педагогічних університетів : монографія. – Житомир : ПП «РУТА», 2010. – 560 с.
3. Кузнецов Г. Науково-методичні та соціально-педагогічні аспекти безперервної освіти в контексті Болонського процесу / Г. Кузнецов, Т. Калюжна // Вища освіта України. – 2006. – № 1. – С. 76.
4. Лук'янова Л. Провідні особливості навчання дорослих / Л. Лук'янова // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. – 2009. – Вип. 1. – С. 76.
5. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу (документи і матеріали 2003-2004 рр.) / За ред. В. Г. Кременя. – Київ-Тернопіль : Вид-во ТДПУ, 2004. – С. 128.
6. Поляков А. О. Педагогічні умови мотивації професійного зростання студентів педагогічних університетів у процесі неперервної освіти : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / А. О. Поляков. – Харків, 2008. – 21 с.
7. Ушинский К. Д. Педагогические сочинения / К. Д. Ушинский. – М.; Л., 1988. – Т. 2. – С. 65.

Савош В. А. Контент-анализ сущностного содержания понятия «непрерывное образование» как средство представления понятия «система непрерывного образования».

Изложение информационного контента статьи осуществлено на основе контент-анализа научных работ, в которых рассмотрены некоторые аспекты проблемы непрерывного образования. В частности – это актуальность реализации непрерывного образования, цель его осуществления, взгляды на процесс реализации непрерывного образования. Анализ научных трудов послужил для выделения смысловых единиц информации, которые рассматриваются как значимые для представления сущности понятия «система непрерывного образования».

Непрерывное образование рассмотрено: как ведущий фактор социального и экономического развития общества; как процесс, охватывающий всю жизнь человека; как сложное образование, сущность которого передается с помощью таких лексем, как «образование в течение жизни», «непрерывное профессиональное (специальное) образование», «непрерывное педагогическое образование».

Рассмотрение сущностного содержания понятия «система непрерывного образования» направлено на раскрытие двух подходов трактовки сути этого понятия, обобщения научных взглядов ведущих ученых Украины по отношению к цели как системообразующему фактору реализации системы непрерывного образования, конкретизации нормативно-правовой базы, вертикальной и горизонтальной структурной организации, а также отнесение к субъект ориентированным составляющим системы непрерывного образования детско-юношеского образования и образования взрослых, а к средственно ориентированным – формального, информального и неформального образования.

Ключевые слова: непрерывное образование, система непрерывного образования, контент-анализ.

Savosh V. O. Content analysis of definition of «understanding education» as a position of the concept “the system of understanding education”.

The presentation of the information content of the article is based on the content analysis of scientific works, which deals with certain aspects of the problem of continuous education. In particular, the relevance of the implementation of continuing education, the purpose of its implementation, the views on the process of implementation of continuing education. The analysis of scientific works serves the separation of semantic units of information, which are considered as important for the presentation of the essence of the concept of “system of continuous education”.

Continual education is considered: as a leading factor in the social and economic development of society; as a process that encompasses all human life; as a complex entity, the essence of which is transmitted using tokens such as: “education throughout life”, “continuous professional (vocational) education”, “continuous pedagogical education”.

The consideration of the essence of the concept of “system of continual education” is aimed at disclosing two approaches to the interpretation of the essence of the concept, the generalization of the scientific views of leading scholars of Ukraine with regard to the goal of a system-based factor in the implementation of the system of continual education, specification of the legislative and regulatory framework, vertical and horizontal structural organization. As well as attributing to the subject-oriented components of the system of continual education of children and youth education and adult education, and to medium-oriented – formal, informal and informal education.

Keywords: Continual Education, Continual Education System, Content Analysis.